

Osnova: Mona Ozouf, *Doznání románu*

Historička Mona Ozouf specializující se na studium francouzské Revoluce, republikánské školy a republikánského smýšlení, která je dnes ředitelkou výzkumu v Národním výzkumném centru (C.N.R.S.), zasvětila své poslední dílo studiu přímých vazeb mezi dějinami a literaturou. Dílo *Doznání románu* ve skutečnosti ukazuje, jakým způsobem byl v 19. století ve Francii román přednostním místem pozorování boje mezi Starým režimem a Revolučí, který poznamenal celé století. Pozorování takto líčí těžký začátek společnosti založené na rovnosti při studiu čtrnácti románů od známých autorů tohoto století jeden po druhém: Balzac, Sandová, Hugo, Zola,... Pozorování tak osvětluje způsob, jakým romaneskní žánr svědčí o vytrvalosti dávného světa, zároveň jako o práci rovnosti ve společnosti a konečně dovoluje dojít k vyjednávání dvou protichůdných světů. Za své dílo ověčené úspěchy obdržela v roce 2002 literární cenu Guizot.

K rozchodu, který vyprovokovala Francouzská revoluce obětující princip rovnosti a stejně tak podrývající základy výsad aristokratické společnosti, nemohlo dojít jasným a definitivním způsobem. Podle Mony Ozouf společnost bývalého režimu a hodnoty, které rozšiřuje, i nadále poznamenávají století a román je toho důkazem. Starý svět, ačkoli je zdatně oslabený, přežívá občas, jako by se nic nestalo. Existovalo něco, čemu autor říkal „vnitřní emigranti“, kteří žili mimo vývoj dějin a věřili ještě na moc aristokracie. Venkov je nejčastěji místo pobytu těchto osob, hraje roli tlumiče politických šoků a vítá opět částečně ochromenou společnost. Autor označuje přítomnost tohoto typu společnosti ve Stendhalově díle Lucien Leuwen. Toto dílo představuje postavy, které si neustále znovu a znovu vybavují minulost, neměnné v konverzácích stáječících se neustále ke stejným steskům a které i nadále uplatňují jistou více symbolickou, než politickou nadvládu nad jejich městysem.

Díky románu si člověk uvědomí, že způsoby a mravy jsou mnohem odolnější, než názory a že dokonce i ve společnosti oddané egalitářským teoriím existuje ještě přitažlivost vůči aristokracii. Ta neustále vzbuzuje obdiv pro krásu jejich způsobů a povinnost, za kterou si klade zpříjemnit a učinit lidské vztahy galantnějšími. Takto přetrvává v buržoazních nebo republikánských společnostech umění konverzace, vytříbenost v postojích, koketérie ve vystupování. Toto kouzlo, které vyznačuje aristokracie, se dotýká samotných romanopisců, kteří jsou si vědomi toho, že jejich námět tkví v tomto doplňku společenského života, jakým jsou vybrané způsoby. Literatura žije ve skutečnosti z forem a tradic, obětuje navíc výjimečnost některých, a učiní z nich hrdiny. Popírá možnost tabula rasa a vyzývá přitom minulost a předchůdce a tedy důležitost dědičnosti. Literatura se tedy nemůže úplně snoubit s ideologickým převratem demokracie a je připoutána k některým formám minulosti. Z toho titulu je zajímavé podívat se, jak poukazuje autor, jaký může být rozdíl mezi výhodou představ a výhodou chápání společenských vztahů. George Sandová ve svém díle *Hřích pana Antonína* přichází

s myšlenkou budování utopické společnosti, která si paradoxně klade za cíl nastolení aristokratického způsobu života pro všechny a myslí si tak, že význam dobrého chování v demokratickém světě přetrvává.

Odpor vůči příchodu nového světa vychází najevo v románech prostřednictvím dvou hlavních vektorů: náboženství a žen. Katolicismus byl po Revoluci paradoxně obnoven a staví svůj pevný **převis** proti opojení, které Revoluce vyvolala. On také šíří svůj vliv prostřednictvím aristokracie, která obnovuje své zanícení vykonávat bohoslužbu, tváří se soucitně a předstírá, že přináší útěchu nešťastníkům. Moc katolicismu může zasáhnout i do politické oblasti, nastolit pořádkové síly a je nástrojem pro všeobecnou poslušnost. V Zolově románu *Dobytí Plassansu* je znázorněn rostoucí vliv **Círky** na ovečky a ukazuje, jakým způsobem se Církev může vmísit do politických záležitostí až do té míry, že nad nimi převezme kontrolu. Navíc podle Mony Ozouf hraje ženská část populace významnou roli v odboji, který **panuje** mezi starým a novým světem. Právě ženská populace je nejvímavější vůči náboženství, zachovává tradice a nesouhlasí s tím, aby se minulost zcela opustila. Historička vidí v románu madame Germaine de Staël *Delphine* přesvědčení, kterým jeho autorka, a to, že jsou ženy soucitnými bytostmi a vědí lépe než muži, jak musí být člověk umírněný. Brání se tak vážným následkům, které přináší příliš ukvapené změny.

Pokud román svědčí o vytrvalosti historie, osvětluje také neustálou práci rovnoprávnosti, která se pozvolna prosazuje v měnící se společnosti pro některé ve smyslu protikladů a pro jiné ve smyslu uniformizace.

Navzdory přetrvávání starého světa panuje všude přesvědčení, že demokracie je určena k vítězství nad společností starého režimu. Sami monarchisté vidí svoji moc v ohrožení a zakouší práci, která je poznenáhly výsledkem **R**evoluce ve společnosti. Mona Ozouf spatřuje v díle *Stará panna a Kabinet starožitností* od Balzaca „příběh o dosažení očekávaného vítězství **R**epubliky nad šlechtou“. Zatímco jsou autority podryvány zejména přetržením pout s předky, kteří teď už ztělesňují despotismus a z toho titulu nepředávají nic závratného, rovnost se šíří, od teď je možné mít ambice nezávislé na svém původu podle Napoleonova vzoru, který silně ovlivňuje mladé lidi v různých románech. Ve francouzské společnosti se tedy naplňuje fenomén křížení, z něhož se rodí nekonečný počet nově umožněných osudů. Tento nový svět je podroben urputnému boji za získání společenského postavení a Mona Ozouf tady znovu zdůrazňuje vliv, kterého dosahují peníze, teoreticky osvobozující a zrovnoprávňující, ale ve skutečnosti diskriminující a kastující. Na společenské scéně se objevují nové postavy: chudí šlechtici, neurození lidé obdaření velkým jměním... Galejník Jean Valjean z Hugova díla *Bídníci*, který se stal významným továrníkem a politikem, je sám o sobě nejlepším důkazem tohoto fenoménu v románu.

Na rozdíl od tohoto protichůdného procesu můžeme vidět jako výsledek zrovnoprávňující práce úžasnou uniformizaci společnosti. Ve skutečnosti se demokratický svět zdá být světem podobnosti a fádnosti v románu. Popírá jedinečnost a vede k zániku hrdinů, k neutralizaci názorů a vykonává tedy opravdu bezvýznamnou práci. Alespoň tohle vyvozuje autorka z Flaubertova rozhodnutí realizovat antihrdiny, například v díle *Bouvard a Pécuchet*, kterým se zabývá a které považuje za pokleslé, ustrnulé a s nedostatkem výjimečnosti.

Jestliže se opravdu uplatňuje proces rozlišení, je román způsobem vyjádření, který odpovídá době. Pokud jde o proces uniformizace, román je v ohrožení a musí se změnit. Tento literární žánr je nejlepší k obnovení spletitost skutečna, věnuje se všem protikladům, neboť je jeho podoba ohebná a dovoluje mu uvažovat o všech možnostech. Může tak vystihnout chaotickou časovou linii a obnovit podobu dějin, kterou nejsou schopni vytvořit historikové. Tedy příběh detailů, které se zapisují do rodinných kronik a přinášejí to, čemuž říkáme morální pravda. Pro Monu Ozoufovou „je román (...) režisérem základní nestálosti věcí“, „výsadní pozorovatelnou vyvíjejícího se lidstva“. Zato pokud zvítězí uniformizace, bude románový žánr ohrožen, protože nebude moci líčit výjimečné osudy. Vznešeno se tedy vyskytuje pouze u postav na okraji společnosti, nebo je nezbytné vzdát se hrdinů a zajímat se o průměrné bytosti, způsob, který zavádí Gustav Flaubert.

Mezi starým světem, který nehodlá zmizet, a světem novým, který způsobuje zvraty ve společnosti, vidí Mona Ozoufová v románu místo pro nezbytné vyjednávání.

Výsledkem této stoleté války není jednoznačné vítězství té či oné strany, ale kompromisy a smír po zdoluhavém boji a dlouhotrvající námaze. Nebylo možné vytvořit nový svět, musíme tedy žít s tím, co již existuje a postupně se přizpůsobit. Ti z románů, kteří byli poraženi, jsou ve skutečnosti ti, co odmítají cokoli vidět a uzavírají se do povýšeného opovržení. Oproti tomu většina ostatních postav, ačkoli k tomu nejsou náchylné, jsou pro otevřít oči a přijmout diskuzi.

Román dle autorky vychází z přesvědčení, že lidská bytost je plná historie a neexistuje tedy nepřekonatelný zlom, ve který jsme mohli věřit. Pro Anatola France se Revoluce zrodila z bývalého režimu a je jeho dědičkou. Je zde jistá časová souvislost. Pro Germainu de Staëlovou má minulost nárok na přítomnost a aby byl stanoven nový zákon, musí počítat s minulostí. Autoři jsou obvykle přesvědčeni o tom, že spojení mezi dobami je nutné a nezbytné. To je důvod, proč román nabízí možnost překonat dřívější zaměření novým, které jej nebude popírat, ale zahrne jej. K takovému spojení dojde tehdy, když se v literatuře objeví nějaká nová tendence. „Zcela nová vlast, ve které se dají úspěšně prožívat rozdíly v rovnosti“. Ta nová vláda, kterou uvádí madame de Staëlová ve svém díle *Delphine* se zrodila z nerovnosti talentů a ručí za rozmanitost a potěšení společenského života.

Román sjednává, ať už jakoukoli formou, smír a podle Mony Ozoufové jím končí **Revoluce**. Viděli jsme, že mezi jeho klady patří to, že přijal **nevhodnost** doby lépe, než jakýkoli jiný literární žánr a lépe než samotné dějiny. Protestuje proti utopické snaze vystoupit mimo časovou linii a snaží se o obnovu skutečného světa v dějinách a obnovu příčin v často chaotické a nikdy dokonale lineární souvislosti. Takto rozvíjí u svého čtenáře přesvědčení o složitosti věcí, o obtížnosti, kterou musí člověk překonat při pokusu o rychlé spojení časových momentů, o zdlouhavosti změn a moci plynoucího času. Přispívá tedy nenápadně k ukončení Revoluce, která rozšířila svoje působení po dobu celého století a pozvolna přiměla čtenáře uvědomit si, že vyjednaná změna je žádoucí a nutná a že od požadavku na proměnu lidí, bez toho aniž bychom se dívali na jejich minulost, musíme upustit.

Mona Ozoufová se **vrhá** ve svém díle *Doznání románu* do překvapivých **projevů**: k obtížnému kompromisu mezi starým režimem a **Revolucí** v 19. století ve Francii mohlo dojít **dílem** románu. Tento byl zároveň pozorovatelnou boje probíhajícími mezi dvěma pojetími světa v jedné společnosti, a činitelem smíru, ke kterému nakonec došlo před tím, než Dreyfusova aféra odhalila jeho chyby a vše prasklo. Tato původní práce má ve své moci spojit líčení zápletek románu a tedy také potěšení z četby s přesností projevu a **jeho** analýzou. Přichází s formou neobvyklou pro historické dílo, ale také s neobvyklým polem bádání na hranici vědních oborů. Zkrátka z něj dýchá radost, kterou pocítila autorka při jeho započítí.